

FRANS BRÜGGEN EDITION

PĚT KAPITOLEK INSPIROVANÝCH DVANÁCTI KOMPAKTNÍMI DISKY

Jan Kvapil

Kapitolka první - Úvod

FRANS BRÜGGEN, charismatický hráč na zobcovou flétnu a v současné době především dirigent, není české hudební veřejnosti příliš znám. Pokud vím, nikdy v naší vlasti nevystupoval, ani o něm v češtině nevyšel žádný článek. V roce 1995 vydala firma TELDEC ve své řadě „Das alte Werk“ dvanáctidílný výběr z jeho nahrávek pořízených v době, kdy se s plným nasazením věnoval hře na zobcovou flétnu. Rád bych se při této příležitosti pokusil čtenářům Harmonie zprostředkovat pár informací o osobnosti, která se zapísala do dějin interpretačního umění vskutku výrazně.

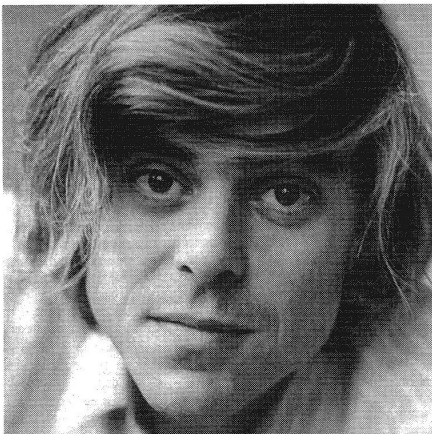
Kapitolka druhá - Suchý životopis

Frans Brüggen se narodil v Amsterdamu v roce 1934 jako nejmladší z devíti dětí. Se zobcovou flétnou přišel poprvé do styku během druhé světové války. První hodiny dostal od svého bratra, který hrál na hoboj. Jeho prvním skutečným učitelem byl K. Otten, u něhož studoval jak soukromě, tak na Amsterdam Muzieklyceu. Absolvoval v roce 1954. Byl jedním z prvních, kteří dokončili studium zobcové flétny jako nedlouho předtím zavedeného hlavního oboru. V té době studoval také hudební vědu a hru na moderní flétnu. Stal se členem Amsterdams blokfluit ensemble, kvartetu pod vedením K. Ottena. V polovině padesátých let strávil nějaký čas v Innsbrucku. V rakouských a italských knihovnách studoval dobové prameny a nástroje. Po návratu do Holandska se seznámil s G. Leonhardtem. To bylo rozhodující setkání, které vyústilo ve spolupráci trvajících několik desetiletí. V roce 1959 se stal Brüggen profesorem zobcové flétny a staré hudby na Amsterdam Muzieklyceu a na Královské konzervatoři v Haagu, kde působil až do počátku sedmdesátých let. Intenzivně se zabýval znovuobjevováním a vydáváním barokních děl. Kromě skladeb 17. a 18. století jej lákala i hudba moderní. V roce 1969 spolupracoval s několika dalšími významnými umělci včetně L. Andriessena na opeře Reconstructie. Mezi skladateli, kteří věnovali Brüggenovi sólové skladby pro zobcovou flétnu, jsou mj. L. Berio, M. Shinohara a M. Ishii. Brüggen potřeboval pro svoji práci též odpovídající nástroje. Utrechtský výrobce zobcových fléten H. Coolsma vyvinul v 60. letech na jeho popud nový sólový nástroj, který byl mnohem dokonalejší než všechny dosud dostupné modely. Brüggen v té době upíral veškeré své síly ke stylovému hraní, věrnost byla dosahována studiem dobových traktátů, rukopisů a dalších pramenů. V polovině šedesátých let se zrodila revoluční myšlenka: je třeba použít nástroje z doby vzniku skladeb, jelikož dokáží realizovat skladatelovy záměry nejpřesněji. Ve snaze znovuobjevit ztracený zvukový svět barokní zobcové flétny požádal M. Skowronecka o výrobu kopií fléten. Právě jeho nástroje zahájily novou éru v provádění skladeb pro zobcovou flétnu. Z Brüggenovy expertizy těžila řada dalších výrobců, kteří začali později stavět i kopie dalších dechových nástrojů. Současně začal Brüggen sbírat nejlepší dostupné historické flétny. Poté, co počátkem 70. let zanechal učení, postupně omezoval počet svých koncertů na zobcovou flétnu. V roce 1981 založil Orchester 18. století, mezinárodní společenství hráčů na dobové nástroje. V současnosti se Brüggen věnuje především diri-

gování - kromě svého orchestru a orchestrů specializovaných na interpretaci staré hudby pohostinsky spolupracuje i s řadou orchestrů moderních.

Kapitolka třetí - Frans Brüggen Edition (a jiné nahrávky)

Firma Telefunken, později TELDEC, se významnou měrou zasloužila o revival staré hudby tím, že začala v roce 1962 vydávat řadu desek nazvanou „Das alte Werk“. FBE přináší obsáhlý výběr nejdůležitějších nahrávek F. Brüggena vydaných u této firmy. Již jeho nejstarší snímky - Telefunkenovy a Händelovy sonáty (FBE 1, resp. 9) - byly přijaty s nadšením a obdržely mnohá ocenění. Je na nich (podobně jako na nahrávkách komorní hudby ze stejné doby - viz FBE 5, 12) možno pozorovat Brüggenovu dokonalou techniku i bez nadsázky geniální hudební intuici. V této době ještě hrál v moderním ladění na nástroje s pronikavějším zvukem podobně jako jeho spoluhráči, cembalista G. Leonhardt a cellista A. Bylsma. Na svých prvních nahrávkách používá F. Brüggen vibrata v míře srovnatelné s hráči na nástroje moderního symfonického orchestru. V polovině 60. let začal Brüggen nahrávat na originální flétny z 18. století, čímž se naprosto změnil zvukový ideál jeho hry - nástroje jsou laděné cca o 1/2 tónu níže, jsou daleko barevnější, dynamičtější, celkové vy-

Frans Brüggen

foto Günter Wolfson

znění je v porovnání s ostrými flétnami v moderním ladění spíše temnější. Tyto nástroje umožňují naprosto odlišné zacházení se zvukem - Brüggen používá daleko méně vibrata, chápe je ve smyslu barokní teorie jako ozdobu, nikoli jako samozřejmou součást tónu, začíná používat vokální ozdoby „messa di voce“ (tzv. boule) - viz FBE 1, 6, 12. Z této doby také pocházejí první nahrávky na historické zobcové flétny za doprovodu dobových smyčcových nástrojů - Concentus musicus Wien pod vedením N. Harnocourta (FBE 8). Právě druhou polovinu šedesátých let je možno považovat za počátek Brüggenova vrcholného období - vzniká nahrávka anglické renesanční hudby, kde zaujmou dosud v takové kvalitě neslychané kvartety i kvintety zobcových fléten stejně jako ansámblы smíšené (FBE 3). Do tohoto období patří také nahrávka italských sonát včetně dobové úpravy Corellioho houslového mistrovského kusu La Follia pro zobcovou flétnu. V 70. letech probíhala v odborném tisku vášnivá diskuse o tom, jestli je možné hrát na zobcovou flétnu transkripce houslových skladeb - a právě tento Brüggenův snímek sloužil jako hlavní argument vyvracející námitky o výrazové omezenosti nástroje. Není cílem tohoto pojednání vychválit všechny následující nahrávky obsažené ve FBE, byť by to nepředstavovalo vůbec žádný problém. Rád bych zmínil snímky původně vydané v roce 1979 - snímky barokních skladeb pro tři zobcové flétny (FBE 3, 5), na nichž hraje Brüggen na originální nástroje z 18. století spolu se svými nejproslulejšími žáky - K. Boekem a W. van Hauwem. Tyto nahrávky lze považovat za nejrepresentativnější ukázkou zvuku barokních zobcových fléten.

Počátkem 70. let začal mít Brüggen pocit, že je nahrávací firmou omezován v tvůrčí svobodě. Producent W. Erichson, který se předtím stal o celou řadu „Das alte Werk“, založil společnost SEON, ke které přešlo několik významných umělců nahrávajících pro TELDEC včetně Brüggena. Spousta vynikajících

nahrávek, které Brüggen vytvořil v 70. letech (Telemannovy Metodické sonáty, Hotteterre, Händlový sólový i triový sonáty, Vivaldiho koncerty op. 10 ad.) tedy nejsou součástí FBE stejně jako novější snímky se souborem Little Consort (Channel Classics). Je paradoxní, že se nepodařilo na zvukových nosičích vydat Brüggenovy nahrávky moderních skladeb, které vznikly přímo na jeho popud (s výjimkou Andriessenovy skladby Ende, která je na desce SEONU Encores) a které v podstatě určily trend kompozice pro zobcovou flétnu v 70. a 80. letech. Soubor FBE je výborně připravený, booklety obsahují vynikající studii o historii zobcové flétny z pera P. Holtslaga, slušné množství informací o skladbách i o použitých nástrojích včetně fotografií. Těchto 12 desek velmi zásadním způsobem mapuje renesanční a barokní repertoár nástroje.

Kapitolka pátá - Závěr

V letech 1965-1980 byl Frans Brüggen bezesporu nejspěšnějším hráčem na zobcovou flétnu na mezinárodní hudební scéně. Byl prvním opravdovým sólistou na tento nástroj, byl mužem, který udal směr celému vývoji. Jako učitel ovlivnil zásadním způsobem provozovací praxi staré hudby. Jak ve svých řádných angažmá, tak při desítkách mistrovských kursů po celé zeměkouli pomáhal formovat novou generaci hráčů (jeho etudy vydané v roce 1957 patří k základnímu studijnímu materiálu). Brüggenovi žáci patří v současné době k nejvyhledávanějším učitelům, čímž vlastně (přeneseně) jeho vliv trvá.

Domnívám se, že postavení F. Brüggena mezi hráči na zobcovou flétnu nejlépe dokumentuje následující bizarní „příhoda“. Když si v roce 1993 troufl R. Ehrlich v článku v německém časopise Tibia vyjádřit názor, že F. Brüggen vděčí za

Kapitolka čtvrtá - Frans Brüggen o sobě a jiných

„Když nás chtěli Němci za války vyhladovět, zavřeli i školy. K smrti jsem se nudil, a tak matka, která měla na starost dalších osm dětí, dala za úkol mému nejstaršímu bratrovi, aby mě učil hrát na zobcovou flétnu. Celou válku jsem strávil s tímto nástrojem.“

„Jednou, když jsem hrál na zobcovou flétnu, jsem si pomyslel: Tak tohle bych chtěl dělat do konce života!“

„Nejvíce jsem se nenaučil od hráčů na zobcovou flétnu, co se týče výrazu, ovlivnil hlavně mě D. Fischer-Dieskau... Jsem šťastný, že mohu spolupracovat s lidmi jako jsou A. Bylsma a G. Leonhardt.“

„Pro interpretaci renesanční a barokní hudby je rozhodně důležitější cit pro styl nežli použití toho správného 'historického' nástroje!“

„Za ideální talent pro zobcovou flétnu považují osobnost, která je poněkud introvertní.“

„Zobcová flétna je velmi vhodným nástrojem pro současnou seriální hudbu.“ (O rozhodnutí přestat vyučovat) „V určitém okamžiku jsem si řekl: Dost! Učenním člověk neustále snižuje kvalitu svého vlastního hraní. Chci už přicházet do styku jen s velkými mistry.“

hvězdnou kariéru nejen svým neoddiskutovatelným interpretačním schopnostem, ale i komerčním záměrem gramofonové firmy, desítky čtenářů údajně na protest zrušily svoje předplatné.

Ať už je na tomto šprochu pravdy trochu či nikoli, nahrávky vydané v FBE rozhodně patří do diskotéky každého zájemce o zobcovou flétnu - zdaleka ne jenom jako portrét otce-zakladatele, ale jako studijní materiál názorně dokreslující vývoj hry a přibližující zvuk originálních nástrojů a především jako hudba neobyčejné výrazové síly.

Frans Brüggen Edition

The Art of the Recorder

Teldec Recordings 1962-1979

12 CD Teldec. Text: A, N, F, Hol. ADD

Vol. 1: Telemann - Recorder Sonatas and Fantasias

Vol. 2: Italian Recorder Sonatas (A. Corelli, F. Barsanti,

F. M. Veracini, D. Bigaglia, N. Chédeville, B. Marcello)

Vol. 3: English Ensemble Music (A. Holborne, J. Taverner, Ch.

Tye, W. Byrd, T. Simpson, T. Morley, G. Jeffreys, A. Parham,

R. Carr, W. Babel, J. Ch. Pepusch, H. Purcell)

Vol. 4: Early Baroque Recorder Music (J. van Eyck, G. Frescobaldi,

G. P. Cima, G. B. Riccio, S. Scheidt)

Vol. 5: Late Baroque Chamber Music (G. P. Telemann,

J. F. Fasch, J. B. Loeillet, J. J. Quantz, A. Scarlatti, J. Mattheson)

Vol. 6: French Recorder Suites (Ch. Dieupart, J. M. Hotteterre)

Vol. 7: French Recorder Sonatas (P. de Lavinge, J. B. de Boismortier,

A. D. Philidor, L. A. Dornel, F. Couperin)

Vol. 8: Vivaldi - Chamber concertos

Vol. 9: Händel - Recorder Sonatas

Vol. 10: Telemann - Overture in a minor, Concertos

Vol. 11: Bach - Chamber and Orchestral Music

Vol. 12: Recorder Sonatas and Concertos (J. B. Loeillet,

G. Sammartini, G. F. Händel, J. Ch. Naudot, G. P. Telemann)